Skalbaggar som lever i kaningångar

RICKARD BARANOWSKI

Baranowski, R.: Skalbaggar som lever i kaningångar. [Beetles occurring in rabbit burrows (Coleoptera).] – Ent. Tidskr. 100:57–60. Lund, Sweden 1979. ISSN 0013-886x.

Using barber traps baited with fish the author has collected about 40 species of beetles in rabbit burrows in the province of Skåne, southernmost Sweden. Most of these species are also known to occur in burrows of other small mammals but two species, *Philonthus coruscus* and *Aleochara cuniculorum,* have never been found outside rabbit burrows in Sweden.

R. Baranowski, Råbyvägen 15J-14, S-223 57 Lund, Sweden.

Inledning

Denna artikel gör inte anspråk på att ge någon fullständig förteckning över vilka skalbaggar som lever hos vildkanin. Undersökningen får ses som en introduktion till hur man går till väga när man ska samla skalbaggar i kaningångar samt vilka arter man kan vänta sig att finna.

Sedan gammalt är känt att många insekter, särskilt skalbaggar, lever som snyltgäster i gångar och bon av gnagare och mullvad. Gunnar Israelson har lämnat mycket värdefulla bidrag om denna särpräglade fauna vid sina synnerligen ingående studier av faunan i olika smådäggdjurs gångar och bon i Hässleholmstrakten (Israelson 1959, 1960, 1961, 1962). En utredning över vildkaninens inhysingar har inte gjorts i Sverige, varför jag sedan ett par år lockats att studera dessa. Redan de första fynden var ganska märkliga, och de fortsatta studierna har visat att faunan uppvisar flera särdrag gentemot den hos smågnagare och mullvad.

Jag har tyvärr ej haft möjlighet att göra jämförelser mellan olika årstider. Det är i stort sett på våren och försommaren insamlingar skett. Intressant hade varit att ha med hösten och förvintern i undersökningen, vid vilka årstider många djur är aktiva och talrika.

Jag har haft nöjet att vid åtskilliga tillfällen få exkurera tillsammans med Mikael Sörensson, vars stora intresse för och kunskap om markfaunan givit inspiration till denna studie.

Undersökningarna har gjorts i Skåne. I västra Skåne har tre lokaler inventerats: Vellinge, Lund och Revinge. I östra Skåne följande sex lokaler, alla inom Degebergaområdet: Maltesholm, Borrestad, Degeberga, Herremöllan, Drakamöllan och Forsakar.

Metodik

Liksom Israelson har jag praktiserat fällfångst. Kaninernas gångar är i regel djupa. Det är naturligtvis alldeles för arbetsamt att försöka gräva ut gångarna även i den lösaste sand. Vid mina utgrävningar har jag endast en gång träffat på ett bo. Vanligen slutar en gång blint några meter från ingångshålet, i andra fall finns en ingång och en utgång med några meter dem emellan. De flesta gångarna används alltså av kaninen som skydd. Men det har visat sig att nästan alla gångar eller gångsystem, även om de inte innehåller något bo, är hemvist för skalbaggar. Fällor kan därför sättas ut i alla gångar. Troligt är dock att i de gångar, jag fått ett rikt utbyte av skalbaggar, funnits ett bo längre in.

De ovan åsyftade fällorna är vanliga glasburkar, t.ex. syltburkar, som grävts ned vid ingången till ett kaninhål. Burken grävs ned så att markytan och burkens öppning står i jämnhöjd med varandra. Ett tak (t.ex. brädbit) över burken för att undvika regnvatten är onödigt eftersom burken placerats någon halvmeter in i kaningången. Det har inte gått att sätta burken mitt i gången. Den blir då snabbt igenfylld av jord eller sand när kaninen springer över den. Ett litet sidoutrymme har istället grävts ut där burken får stå. Kaninen är inte intresserad av burken, som därför får vara ifred om man gjort som ovan beskrivits. Som ätel har med fördel använts fisk. En liten bit läggs i

burken tillsammans med fuktig sand för att hindra uttorkning. Vid uttorkning saknar fisken lockeffekt. Vidare dör snabbt de eventuellt nedramlade skalbaggarna.

Man kan givetvis sätta två eller flera fällor i varje gång. Fällorna vittjas relativt ofta, gärna var fjärde dag och helst inte senare än mellan två veckoslut. Fram på försommaren måste de vittjas ännu oftare. Dels ruttnar fisken snabbare, dels är dödgrävare och andra kadaverister mycket aktiva, varför ett så stort antal djur samlas att de krossar eller äter upp varandra.

I denna undersökning har inga arter som kan kallas asätare medtagits. Det har blivit en subjektiv bedömning från fall till fall vilka arter, som kan anses bundna till kaninens gångar. I något fall har tveksamhet uppstått.

Resultat

I det följande kommer varje lokal där någon fångst har uppbringats, att tas upp med kort beskrivning av biotopen samt de erhållna djuren.

1. Vellinge. Lokalen är en kalkgrusbacke i sydvästligaste Skåne i ej fullt exponerat läge. Kaningången har insepkterats en enda gång, den 31.8.77, och någon fälla har inte satts ut. De arter som påträffades, krypande ganska långt in in gången, var de båda *Nargus*-arterna *anisotomoides* Spence och *velox* Spence, båda i antal. Fyndet är av visst intresse, då ingen av dem har tagits vid något annat tillfälle hos kanin.

2. Lund. Exponerade lerkullar med någon sandinblandning i närheten av Höje å. Under tiden 7.4–1.6.77 utfördes en noggrann observation av fällorna som då hade satts ut vid Lunds reningsverk. Oväntat vanliga arter var de eljest föga tagna *Catops chrysomeloides* Panz. och *Pycnota paradoxa* M. et Rey (Baranowski 1977). Sparsamma var *Ptomaphagus medius* Rey, *Catops fuscus* Panz. (6 ex), *Heterothops praevius* Er., *Aleochara cuniculorum* Kr. (Baranowski 1977) och *Oxypoda longipes* M. et Rey, medan *Quedius fulgidus* F. och *Atheta deformis* Kr. (Baranowski 1977, 1978) togs vardera en gång. Våren 1978 prövades en annan lokal, vid St Lars, men där översvämmades alla fällor av smältvatten från Höje å. En vittjning hann jag med, den 15.4. Konstigt nog fanns ingen av de ovan uppräknade arterna, däremot 1 ex av vardera *Ptomaphagus subvillosus* Gze, *Choleva agilis* Ill., *Catops morio* F. och *Quedius longicornis* Kr.

3. Revinge. Lokalen, som är en sandsluttning, ligger mot öster. I marken finns en svag inblandning av lera. Runt det enda kaninhålet som undersöktes (den 29.3.78) växte tät mossa som gjorde att fuktigheten bibehölls längre in. *Aleochara cuniculorum* Kr. uppträdde i ganska stort antal, annars fanns bara några *Microglotta nidicola* Frm. som ju normalt lever i bon av backsvala. Det bör tilläggas att djuren inte togs i fälla utan rafsades fram i sanden vid kanten av hålet, de flesta i mossan. Det är ganska uppenbart att arterna är tidigt framme på året (någon vårvärme hade inte infunnit sig ännu).

4. Maltesholm. Lokalen ligger i ganska skuggig, högväxt bokskog. Inte heller här har fällor praktiserats. Den 18.8.77 kröp 1 ex av *Quedius invreae* Grid. i en kaningång.

5. Borrestad. Lokalen är en lövskogskant, som sluttar mot norr, med nästan ren sand i marken. Kaningångarna ligger på gränsen mellan lövskogen och en åker. Den 10.5.77 togs ett sållprov av löv som låg i ingången till ett av hålen med resultatet 2 ex *Bythinus curtisi* Leach. Under hela april 1978 försågs flera gångar med fällor som vittjades var helg. *Catops chrysomeloides* Panz. var rena ogräset under hela månaden, vanligare än någon annan art. I något eller några ex samlades *Catops*-arterna *fuliginosus* Er., *kirbyi* Spence och *tristis* Panz., medan *subfuscus* Kelln., en som sällsynt betraktad specie, var vanligare. Av övriga coleopterer sågs endast några *Oxypoda longipes* M. et Rey och *Aleochara cuniculorum* Kr.

6. Degeberga. Lokalen är en grusväg i lövskog, huvudsakligen bokskog. Detta är den enda lokalen där jag undersökt ett kaninbo. Boet, som låg ca 70 cm under markytan vid grusvägkanten, var ett gräsbo, dock övergivet och gammalt. Kaniner hade säkert inte vistats där på länge. Resultatet var också oväntat magert. Den 11.5.77 sållades sålunda fram de fyra *Catops*-arterna *coracinus* Kelln., *nigrita* Er., *subfuscus* Kelln. och *tristis* Panz., alla något sånär frekventa.

7. Herremöllan. En sandig tallbacke åt sydväst i mycket varmt läge. De fem kaningångarna hade

grävts längst ned i backen där tallskogen slutade och öppna, sandiga betesmarker vidtog. Fällor sattes ut i början av april 1978 och vittjades med jämna mellanrum till i slutet av maj. Faunan var mer varierad än på de ovan behandlade lokalerna och flera intressanta fynd gjordes. Allmänna hela perioden var *Catops chrysomeloides* Panz., *Ptomaphagus medius* Rey, *Oxypoda longipes* M. et Rey, *Aleochara cuniculorum* Kr. och *Cryptophagus distinguendus* Sturm. *Catops subfuscus* Kelln. var till en början fåtalig men anträffades i slutet av april och i maj i stor mängd. *Cryptophagus pilosus* Gyll. var sällsynt och övriga arter togs alla i ett ex. Den 15.4 fångades sålunda *Choleva jeanneli* Britten, *Atheta hybrida* Sharp coh *Aleochara spadicea* Er., den 22.4 *Choleva oblonga* Latr., den 9.5 *Choleva fagniezi* Jeann. och slutligen den 23.5 *Pristonychus terricola* Hbst och *Gnathoncus nannetensis* Mars. Av dessa anses den sistnämnda vara en art som tillhör fågelbon men kan någon gång tas på åtel. *Atheta hybrida*-fyndet är av intresse, eftersom arten, som i Sverige har tagits på trädsvampar och vid trädsav, i Danmark har uppgivits från en grävlinggång. *Choleva jeanneli* är i Sverige känd från ett par lokaler i norra Skåne. *Pristonychus terricola* var kanske inte helt överraskande, eftersom jag sedan Sörensson's fynd i en kaningång (se Sörenssons artikel i detta häfte) misstänkt ett samband med kanin, inte minst med tanke på att Lindroth (1945) har meddelat fynd hos kanin i utlandet. I Sverige har *P. terricola* tidigare ansetts vara en synantrop art och har inte påträffats utomhus. De många fynden i det fria i Skåne på senare år (till vilket jag tänkt återkomma vid ett senare tillfälle) har enligt min mening samband med utvecklingen i kaningångar.

8. Drakamöllan. Denna intressanta lokal är de helt öppna, varma sandbackarna några km innanför kusten. Fällor har arrangerats i några kaninhål i april och början av maj, både 1977 och 1978. *Catops chrysomeloides* Panz. fanns i mängd i fällorna i april 78 men avtog sedan markant. Liknande var förhållandet med *Quedius nigrocoeruleus* Fauv. som 2.4.78 togs i ganska stort antal (även av Mikael Sörensson) men som senare var försvunnen förutom 1 ex den 9.5.78. En vanlig art vid Drakamöllan var också *Heterothops praevius* Er., både 77 och 78. Resten av de hittills observerade arterna var sällsynta. *Aleochara cuniculorum* Kr. upptäcktes i april 77 i 4 ex (Baranowski 1977) och var dess förinnan känd i ett svenskt ex. *Catops westi* Krog., *Quediuis fulgidus* F. och *Quedius invreae* Grid. påträffades en och annan gång, mest i april.

9. Forsakar. Lokalen (Fig. 1) liknar till topografi Drakamöllan och är en sandig, kalkrik backe med rik vegetation. Den ligger mot öster och söder ett stycke ovanför hotellet i Forsakar. Den kanske intressantaste lokalen av de som undersökts. Redan en första inventering av en kaningång den 10.5.77, då djuren handplockades, gav *Choleva angustata* F. (1 ex), *Catops chrysomeloides* Panz. (1 ex), *Philonthus coruscus* Gr. (1 ex), *Quedius nigrocoeruleus* Fauv. (1 ex) och *Heterothops praevius* Er. (2 ex). De fyra första har tidigare publicerats (Baranowski 1977). I april och maj 1978 förseddes sedan några gångar med fällor. Ytterligare 1 ex *Choleva angustata* kunde plockas den 22.4.78. *Catops chrysomeloides* togs regelbundet och erhölls dessutom i en vanlig fallgropsfälla utanför kaninhålen den 6.10.78. *Philonthus coruscus* som ju var ny för Sverige och fortfarande bara är känd från denna lokal anträffades i 2 ex den 9.5.78, i 1 ex den 23.5.78 samt i 1 ex den 2.9.78. Det sistnämnda ex togs utanför kaningångarna i en vanlig fallgropsfälla. Arten kan tydligen tillfälligt lämna det underjordiska levnadssättet. Av *Quedius nigrocoeruleus* fanns 4 ex den 15.4.78. Ganska vanliga arter var vidare *Catops subfuscus* Kelln., *Aleochara cuniculorum* Kr. och *Hister marginatus* Er. Den sistnämnda är en karaktärsart för gamla, övergivna mullvadsbon. Den 15.4.78 togs 1 ex av *Choleva oblonga* Latr., *Catops nigricans* Spence, *Medon castaneus* Gr. och *Aleochara spadicea* Er. samt den 29.4.78, slutligen, 1 ex av *Oxypoda spectabilis* Märk.

Diskussion

Med en reltivt enkel metodik kan man undersöka skalbaggsfaunan i kaninens gångsystem. Än så länge har bara fisk testats som åtel men med gott resultat. Andra typer av lockmedel kan kanske visa sig vara ännu bättre. Faunan har undersökts på våren och undersökningar på hösten kan mycket väl ge överraskande resultat. Faunan varierar en hel del, både kvalitativt och kvantitativt, från lokal till lokal, från kaningång till kaningång. Lokalens exposition och markens

Fig. 1. I dessa gångar av vildkanin vid Forsakar i Skåne har anträffats bl.a. *Choleva angustata* F., *Catops chrysomeloides* Panz., *Medon castaneus* Gr., *Philonthus coruscus* Gr., *Quedius nigrocoeruleus* Fauv. och *Aleochara cuniculorum* Kr.

Rabbit burrows at Forsakar, Skåne, where the beetle species mentioned above were found. Photo: the author 22 April 1978.

beskaffenhet kan ha betydelse. De bästa fångsterna har gjorts på varma sandmarker.

Allt som allt har 40 arter konstaterats i kaningångar. De flesta av dessa är ej bundna till vildkanin utan kan leva i andra djurgångar. Flera arter är emellertid mycket vanligare hos kanin än hos andra smådäggdjur, vilket är den väsentliga skillnaden gentemot t.ex. mullvad eller vattensork. Två arter, *Philonthus coruscus* Gr. och *Aleochara cuniculorum* Kr., har i Sverige inte hittats annat än i kaningångar eller i dess omedelbara närhet.

Litteratur

Baranowski, R. 1977. Intressanta skalbaggsfynd 2 (Coleoptera). – Ent. Tidskr. 98:133–140.

– 1978. Intressanta skalbaggsfynd 3 (Coleoptera). – Ibid. 99:53–60.

Israelson, G. 1959. Undersökningar av skalbaggsfaunan i markgångar av smådäggdjur. – Natur i Göinge p. 3–12.

– 1960. Skalbaggsfaunan i smådäggdjurens ytliga jordtunnlar på en lundlokal. – Ibid. p. 2–15.

– 1961. Om skalbaggsfaunan vintertid i bon av mullvad (*Talpa europaea*) och vattensork (*Arvicola terrestris*). – Ibid. p. 6–12.

– 1962. Skalbaggsfaunan i smådäggdjurens ytliga jordtunnlar på en ljungbacke och i en björkhage. – Ibid. p. 13–19.

Lindroth, C. H. 1945. Die fennoscandischen Carabidae. I. – Göteborgs K. Vetenskap. o Vitterh-Samh. Handl. Göteborg.